ГРОДЗЕНСКІ УНІВЕРСІТЭТ

ГАЗЕТА КАЛЕКТЫВУ ГРОДЗЕНСКАГА ДЗЯРЖАЎНАГА УНІВЕРСІТЭТА ІМЯ Я. КУПАЛЫ

№ 13 (168) 30 КРАСАВІКА 1991 ГОДА

АБ ПРАЕКЦЕ ДАГАВОРА

19.04.91 адбыўся сход працоўнага калектыву матфака, на якім абмяркоўваўся праект Працоўнага дагавора на 1991 год. Пры абмеркаванні ўлічвалася даволі складаная сацыяльная абстаноўка, у якую трапіла значная частка супрацоўнікаў універсітэта ў выніку рэзкага павышэння цэн. У сувязі з гэтым праект Працоўнага дагавора разглядаўся калектывам як дакумент, які дазваляе зафіксаваць дадатковыя, у адносінах да дзейнічаючага заканадаўства, правы калектыву работнікаў універсітэта ў іх узаемаадносінах з адміністрацыяй.

Аднак, у выніку абмеркавання было вызначана, што праект Дагавора, які прапануецца, у многім дэкларатыўны, пацвярджае ў асноўным правы, якія адміністрацыя ўжо мае, а таксама дае ёй дадатковыя рычагі ўздзеяння на супрацоўнікаў універсітэта. У той жа час дадатковыя правы, якія дае работнікам універсітэта Дагавор, вельмі нязначныя, адсутнічаюць рэальныя механізмы рэалізацыі гэтых правоў і метады грамадскага кантролю за іх выкананнем. Недастаткова асветлена пытанне ўмацавання сацыяльнай абароны работнікаў у сувязі з умовамі жыцця, якія значна змяніліся. Таму відавочна, што Праект патрабуе значнай дапрацоўкі, што малаверагодна, улічваючы вельмі позні тэрмін яго публікацыі.

Тым не менш, пры абмеркаванні Праекта выявіліся некаторыя балючыя пытанні эканамічнага і сацыяльнага плану, на якія калектыў палічыў сваім абавязкам адрэагаваць неадкладна.

1. Матэрыяльнае стымуляванне.

Калектыў факультэта не згодны з прапановай стымуляваць працу работнікаў універсітэта, якія асабліва вылучыліся, прадстаўленнем ім ільгот на набыццё тавараў павышанага попыту, асабліва, калі для гэтых мэт будуць выкарыстоўвацца аўтамабілі і кватэры (арт. 3.2 раздзел III). Лічыць неабходным праводзіць матэрыяльнае стымуляванне работнікаў універсітэта, якія асабліва вылучыліся, толькі шляхам грашовых выплат, а ўсе тавары павышанага попыту рэалізоўваць выключна ў парадку існуючай чарговасці.

2. Жыллёва-бытавыя ўмовы.

Калектыў факультэта лічыць незаконнымі прапановы, змешчаныя ў арт. 5.3, 5.4 раздзела пятага Праекта. Гэтыя артыкулы дазваляюць адміністрацыі універсітэта па вельмі неакрэсленых крытэрыях даваць кватэры ў доме, які будуецца на вул. Горкага, асобам, якія не маюць права (па існуючаму заканадаўству) на пастаноўку на чаргу. Названыя артыкулы не толькі супярэчаць Жыллёваму кодэксу БССР і СССР, але, што самае галоўнае, іх рэалізацыя з'явіцца парушэннем правоў больш ушчэмленых у жыллёвых умовах супрацоўнікаў і выкладчыкаў універсітэта, якія жывуць у інтэрнатах, або маюць менш, чым 7 квадратных метраў жыллёвай плошчы на члена сям'і.

3. Аплата працы.

Калектыў факультэта лічыць абсалютна недастатковым аб'ём кампенсацый і плануемы ўзровень павышэння заработнай платы для супрацоўнікаў вышэйшых навучальных устаноў і лічыць, што гэта пытанне зусім не адлюстравана ў Праекце. Увядзенне 12% або нават 24% надбавак асобным катэгорыям супрацоўнікаў не можа разглядацца ў сучасных ... дзейсная мера сацыяльнай абароны.

4. Праца ў шкодных умовах.

Калектыў факультэта не згодны з тым, што супрацоўнікі і выкладчыкі кафедраў факультэта, якія сістэматычна працуюць за дысплеямі ЭВМ, не аднесены да катэгорыі асоб, якія працуюць у шкодных умовах, хоць у загадзе № 579 Дзяржкамітэта СССР ёсць адпаведны від работ — «Работа за дысплеямі ЭВМ».

Аднагалосна прынята рашэнне аб мэтазгоднасці ўключыць супрацоўнікаў і выкладчыкаў кафедры факультэта, якія сістэматычна працуюць за дысплеямі ЭВМ, у спіс асоб, якім у адпаведнасці з загадам Дзяржкамітэта СССР па народнай адукацыі № 579 ад 20.08.90 належыць 12% даплата за шкодныя ўмовы працы. Накіраваць у экспертную камісію універсітэта па ацэнцы ўмоў працы супрацоўнікаў адпаведнае прадстаўленне. Улічваючы тыя факты, што першапачатковы этап работы камісіі праходзіў без удзелу супрацоўнікаў факультэта, а таксама тое, што ва універсітэцкай экспертнай камісіі адсутнічаюць спецыялісты па камп'ютэрнай тэхніцы, арганізаваць на факультэце групу з прафоргаў кафедраў для забеспячэння галоснага рашэння пытання.

У выніку былі аднагалосна прыняты наступныя прапановы па праекту Працоўнага пагаднення.

Прапановы калектыву матэматычнага факультэта:

1. Уключыць супрацоўнікаў і выкладчыкаў кафедры факультэта, якія сістэматычна працуюць за дысплеямі ЭВМ, у спіс асоб, якім у адпаведнасці з загадам Дзяржкамітэта СССР па народнай адукацыі № 579 ад 20.08.90 належыць 12% даплата за шкоднасць.

2. Распаўсюджваць даплату за шкодны характар працы таксама і на сумяшчальнікаў.

3. Выключыць з Праекта артыкул 3.2 раздзела III. Лічыць мэтазгодным рабіць матэрыяльнае стымуляванне толькі шляхам грашовых выплат, а ўсе тавары павышанага попыту рэалізоўваць толькі па чарзе.

4. Спыніць любую практыку льготнага размеркавання тавараў павышанага попыту, асабліва аўтамабіляў і кватэр.

5. Абавязаць рэктарат праводзіць усе віды фінансавага заахвочвання не за кошт скарачэння фонду заработнай платы.

6. Выключыць з Праекта артыкулы 5.3, 5.4 як незаконныя і парушаючыя правы іншых супрацоўнікаў універсітэта.

7. У сувязі з недастатковым аб'ёмам кампенсацый прызнаць неабходным увесці частковую кампенсацыю на харчаванне ў сталовай універсітэта, асабліва нізкааплачваемым супрацоўнікам і выкладчыкам.

8. Аплачваць выкладчыкам, якія пераязджаюць для правядзення заняткаў паміж карпусамі універсітэта, месячныя праязныя білеты.

9. Прафкаму універсітэта своечасова інфармаваць калектывы структурных падраздзяленняў аб паступаючых загадах і пастановах, якія звязаны з сацыяльна-эканамічнымі і бытавымі аспектамі.

10. Пры распрацоўцы палажэння аб аказанні матэрыяльнай дапамогі работнікам універсітэта закласці палажэнне, па якому выплаты буйных памераў (на будаўніцтва індывідуальных дамоў і ЖСК) павінны аказвацца ў першую чаргу малааплачвае-

С А С В Я Т А М!

СЛУЖБОВАЯ ПЕРАПІСКА

16 лютага 1991 года 146 выкладчыкаў і студэнтаў нашага універсітэта звярнуліся ў Вярхоўны Савет БССР з заявай, дзе прыводзіліся факты грубага парушэння Закона «Аб мовах у Беларускай ССР». У адгалоску «Гродзенскі універсітэт абураны...» пра гэта таксама паведамляў 8 сакавіка бягучага года штотыднёвік «Літаратура і мастацтва», куды быў скіраваны другі экзэмпляр памянёнай заявы. На жаль, ад вышэйшага органа ўлады нашай рэспублікі аўтары калектыўнага пісьма ніякага адказу не атрымалі. Пазней на імя загадчыка кафедры беларускай літаратуры Лецкі К.І. быў дасланы ліст за подпісам намесніка старшыні Гродзенскага аблвыканкама Калацэя М.Я., які свой погляд на моўную сітуацыю ў Беларусі, Гродне і вобласці вытлумачвае наступным чынам:

Выканаўчы камітэт Гродзенскага абласнога Савета народных дэпутатаў прызнае, што цэлы шэраг пытанняў, закранутых у калектыўным пісьме выкладчыкаў і студэнтаў дзяржуніверсітэта, адпавядаюць рэчаіснасці.

Так, абласная газета «Гродзенская праўда», другія перыядычныя выданні, у тым ліку і новыя, друкуюцца на рускай мове. Дзяржкамітэт па друку Саўміна БССР таксама не паставіў адной з умоў рэгістрацыі друкаваных выданняў у адпаведнасці з Законам об мовах і Дзяржаўнай праграмай развіцця беларускай мовы, зацверджанай Саветам Міністраў БССР.

Органы народнай адукацыі і культуры заклапочана займаюцца ажыццяўленнем Закона «Аб мовах у Беларускай ССР», у выніку чаго ёсць пазітыўныя зрухі па яго выкананню. У жнівні бягучага года выканкам абласнога Савета разгледзіць на сваім пасяджэнні пытанне «Аб ходзе рэалізацыі Закона аб мовах у БССР». Разам з тым маецца шмат праблем, якія ў першую чаргу залежаць ад канкрэтнага ўплыву кіруючых партыйных і савецкіх органаў, якія мову ўжываюць у практычнай дзейнасці эпізадычна. Беларуская мова не стала дзяржаўнай пакуль што ні ў адной установе рэспублікі, у тым ліку ва ўрадзе і Вярхоўным Савеце БССР, што не стымулюе выкананне Закона аб мовах у поўным аб ´ёме.

Намеснік старшыні выканкама М. Я. Калацэй.

У ВНУ КРАІНЫ

Пры камерцыйным бюро універсітэта, які знаходзіцца ва Уладзівастоку, працуе школа замежных моваў, у якой мовы выкладаюцца по метаду Г. Л. Лазанава. Выкладчыкі вучаць японцаў і амерыканцаў гаварыць па-руску. Чужаземцаў плануецца размяшчаць у сем ´ях жыхароў Уладзівастока, за гэта ім гарантаваны 200-300 рублёў, а таксама цікавыя знаёмствы і магчымасць паездкі за мяжу па запрашэнню.

Старшыня праўлення спортклуба Данецкага універсітэта А.Пічахчы прапануе паглядзець на вопыт развітых краін, дзе няма прымушальна-абавязковых заняткаў па фізпадрыхтоўцы, а таксама адпаведных кафедраў з раздутымі штатамі і пустапарожняй дзейнасцю. Па яго меркаванню, трэба адмяніць у ВНУ абавязковыя заняткі па фізпадрыхтоўцы, але стварыць умовы для разнастайных спартыўных заняткаў у вольны ад вучобы час на дабраахвотнай аснове. Замест спорткафедраў і спортклуба трэба стварыць спортсавет вуза з мэтай каардынацыі адзнак. Залікі і экзамены ставяцца на аснове навукова абаснаваных тэстаў. Яны не ўплываюць на перавод студэнта з курса на курс, але выстаўляюцца ў дыплом.

ВЯРТАННЕ Ў ЮНАЦТВА

На гэтым фотаздымку вы бачыце выпускнікоў Гродзенскага педінстытута ім.Я.Купалы 1975 года. Упершыню за 15 мінулых гадоў пасля сканчэння інстытута мы сабраліся разам. Сустрэча адбылася 23 сакавіка 1991 года. Прыйшло ўсяго толькі 11 чалавек з 1-ай групы філалагічнага факультэта. Сабраліся самыя блізкія, тыя, хто хоць зрэдку перазваньваўся, пасылаў адзін аднаму віншаванні са святам.

Быццам на першы экзамен, ішлі мы на сустрэчу з любімай усімі намі Святланай Філіпаўнай Мусіенка, загадчыцай кафедры польскай філалогіі. Нават зараз некаторыя з нас выкарыстоўваюць яе незабыўныя эмацыянальныя лекцыі на ўроках па замежнай літаратуры. Мы наведалі нядаўна створаны ёй музей польскай пісьменніцы Зоф ´і Налкоўскай і былі ўражаны той вялікай работай, якая была праведзена Святланай Філіпаўнай па стварэнню музея. Гэта была незабыўная сустрэча.

Добрым словам успомнілі мы выкладчыка сучаснай рускай мовы Сямёна Аляксандравіча Грыгор ´ева, які быў такім патрабавальным, але ў душы вельмі добрым чалавекам, цікавыя лекцыі па рускай літаратуры Васіля Паўлавіча Казлова, строгую, але заўсёды дабразычлівую Ніну Сяргееўну Конанаву і многіх іншых.

Па-рознаму скламіся нашыя лёсы пасля інстытута: Е.А.Гулідава-Анісімава, Т.Г.Хіневіч-Марцінкевіч, В.І.Міхайліна-Жыжнеўская, С.В.Даныш-Рудава, С.В.Салдаева-Мятленка — выкладаюць рускую мову і літаратуру ў школе, Т.Н.Валынец скончыла аспірантуру, абараніла кандыдацкую дысертацыю і выкладае рускую мову ў БДзУ, С.М.Эйдэлянд-Быкоўская працуе інспектарам гарана ў Лідзе, Р.В.Садаўнічая-Лецяга перакваліфікавалася ў настаўніка працы і выкладае ў школе № 9 у Гродна. Адзіны наш мужчына Г.В.Курганаў працуе дырэктарам кінатэатра «Гродна», а В.В.Аўдзіевіч і З.В.Мушніцкая-Сарокіна знайшлі сябе ў бібліятэчнай рабоце.

Усе мы былі вельмі ўсхваляваны ў гэты дзень. І ўспаміналася тое, што назаўсёды запала ў самыя патаемныя куточкі душы і памяці. І ўвесь час гучала: «А помніш?..» І сапраўды: першыя залікі, бяссонныя экзаменацыйныя сесіі, будатрадаўскае лета, сумеснае жыццё ў інтэрнаце, мноства агульных ўражанняў — ці ж можна ўсё гэта забыць?!

Наступная наша сустрэча адбудзецца роўна праз год...

З.САРОКІНА.

НАШЫ ГОСЦІ

Беларусы ў Польшчы

У нашу рэдакцыю ў час адкрыцця ва універсітэце новага факультэта беларускай філалогіі і культуры завітаў дацэнт беларускай філалогіі Варшаўскага універсітэта, паэт, старшыня беларускага літаратурнага аб ´яднання ў Польшчы Ян Чыквін. Мы прапануем вам, паважаныя чытачы, невялікую размову з гэтым чалавекам.

— Ян Арцёмавіч, Вы чыталі некалькі лекцый у нашым універсітэце. Аб чым Вы расказвалі студэнтам, і якая была іх рэакцыя?

— Я пазнаёміў слухачоў з беларускай літаратурай у Польшчы, з дасягненнямі літаратараў, з характэрнымі рысамі творчасці. Беларуская літаратура ў Польшчы мае свой выразны характар, вызначаецца на фоне і ўсёй агульнабеларускай літаратуры. Я прачытаў тэксты і са мною згадзіліся студэнты, што гэта іншая тэматыка, іншая форма, іншы змест. Можна казаць аб мастацкай раскаванасці і ў форме, і ў змесце.

Рэакцыя студэнтаў была звычайнай. Я параўноўваў з нашымі студэнтамі і магу сказаць, што нашыя больш актыўныя, у нас заўсёды застаецца вольны час у канцы заняткаў на дыскусіі, на пытанні.

— Якія, на ваш погляд, асноўныя рысы беларускай літаратуры у Польшчы?

— Па-першае, хачу адзначыць, што мы ніколі не адчуваем ніякага літаратурна-эстэтычнага дыктату, і тое, што намі напісана, яно адлюстроўвае гэту творчую свабоду. Я лічу, што толькі дзякуючы гэтай свабодзе літаратура можа ўзбагачацца.

Калі вызначаць нейкія асобныя рысы нашай беларускай літаратуры ў Польшчы, то першая, несумненна, якая матэрыяльна бачыцца ў творчасці — гэта незалежнасць. Праз яе мы невялікімі сіламі — 20 чалавек — стварылі з ´яву, якую цяжка ўжо не заўважаць. Нашай творчасцю зацікавіліся польскія крытыкі, не абыйшлі ўвагай крытыкі ЗША і Канады. Польскія літаратары і літаратурныя знаўцы выказвалі зацікаўленасць у тым, каб бачыць нас як польскіх пісьменнікаў, мы можам пісаць практычна на любыя тэмы. Ёсць пэўныя пачуцці, такія, напрыклад, як меланхолія, настальгія, сум. Ці варта пісаць аб гэтым? Я ведаю, што доўгі час адлюстраванне такога настрою было не вельмі, мякка кажучы, пажаданым. Але ж аб гэтым трэба пісаць, бо ў гэтым таксама праяўляецца чалавек, бо павінны быць вершы, якія скідаюць з чалавека эмацыянальную нагрузку.

Каб пісаць шчыра і сумленна, пісьменніку патрэбен душэўны дыскамфорт. У Польшчы гэты дыскамфорт ствараецца ад таго, што мы — меншасць, ад таго, што нас мала.

— Ян Арцёмавіч, Вы з ´яўляецеся старшынёй беларускага літаратурнага аб ´яднання «Белавежа». Раскажыце, калі ласка, аб ім.

— Наша аб ´яднанне існуе ад 1958 года. Мы выдалі каля 80 кніг. Гэта ўжо бібліятэка, якую нельга прачытаць за адзін дзень. Каб нам спрыялі ўмовы, мы маглі б выдаць у тры разы болей. Зараз у нашым аб ´яднанні каля 30 асоб, з іх 12 чалавек — амаль прафесіяналы, 8 — члены Саюза польскіх пісьменнікаў. Членства ў нас вольнае, членскіх білетаў няма. Дзеля таго, каб уступіць у польскі Союз пісьменнікаў, паэту прэба выдаць дзве паэтычныя кнігі, якія будуць мець пазітыўныя рэцэнзіі. Хачу адзначыць, што кнігі сяброў нашага аб ´яднання вытрымліваюць агульна-польскую канкурэнцыю. У апошні час мы вельмі актыўна сталі выдаваць свае творы, за 4 месяцы выдалі 4 паэтычныя кнігі. Я асабіста таксама займаюся выдавецкай дзейнасцю. Зараз рыхтуецца да выдання кніга ўспамінаў Георгія Валкавыцкага, былога рэдактара «Нашай Нівы», дзе ён працаваў з 1956 года да канца 80-х гадоў. Гэта вельмі добра і карысна, што кніга выходзіць цяпер, яна падсумуе такі складаны і цікавы перыяд. Будзем выдаваць зборнік апавяданняў-мініяцюр Юркі Геніюша (сына Ларысы Геніюш). Плануем выдаць таксама карэспандэнцыю самой Ларысы Геніюш, якую яна вяла паміж Зэльвай і Беластокам, яе лісты да сына, да ўнукаў, вершы, прыгожыя яе малюнкі.

— Ці існуюць у вас сувязі з выдавецтвамі, якія знаходзяцца тут, на Беларусі?

— Нас доўгі час лічылі
скімі літаратарамі. Зараз
пэўныя зрухі. У выдаве
«Мастацкая літаратура» вы
зены дзве паэтычныя кнігі А
Барскага і Віктара Шведа.
чарзе мая кніга «Светлы
(зараз яна ўжо выйшла
можна набыць у кнігарнях на
га горада — заўвага рэдакц
8 гадоў чакае сваёй чаргі п
Сакрата Яновіча, доўга ляж
у выдавецтве паэтычная к
Міхася Шаховіча і вельмі ц
вая кніга Васіля Петрынч
«Пожня», у якой ён вел
своеасабліва апаэтызаваў вёс
паказаўшы яе п ´янства, х
ства, блуд.

Не магу не адзначыць, ш
ў Мінску выйдзе ўпершыню
ракладзены на беларускую мо
«Уліс». Пераклад зрабіў чл
«Белавежы» Ян Максімюк.
адукацыі ён фізік, але валод
многімі мовамі. «Уліс» напіса
на 12 мовах, ды Ян зрабіў вель
добры пераклад.

У Беластоцкім ваяводстве і
нуюць беларускія ліцэі. Раск
жыце, калі ласка, аб іх.

— Беларускія ліцэі існую
у Гайнаўцы і Бельску. У гэты
ліцэях не ўсе прадметы выклад
юцца на беларускай мове, прос
беларускай філалогіі адводзіц
даволі значнае месца. У іх ства
раецца пэўнае асяроддзе, спры
яльнае для беларускага слова
мастацтва, культуры ў шырокі
сэнсе гэтых слоў. Паступаюц
у ліцэі каля 80% вучні з белару
скіх вёсак, і гэтыя вучні ствара
юць менавіта гэты самы кліма
беларускасці. У беларускіх ліцэ
ях няма пакланення Папе Рым
скаму, гэта таксама адыгрыва
сваю значную ролю, ствара
акрэслены кантэкст культуры.
Я лічу, што пакуль у ліцэі будзе
ісці моладзь з беларускіх вёсак,
да тае пары гэтыя ліцэі будуць
існаваць і іх можна будзе называць сапраўды беларускімі.

— Дзякуй вялікае Вам за размову.

Гутарку правёў С. ЛАЎНІК.

САПРАЎДНАЕ МАСТАЦТВА ТРЫВОЖЫЦЬ

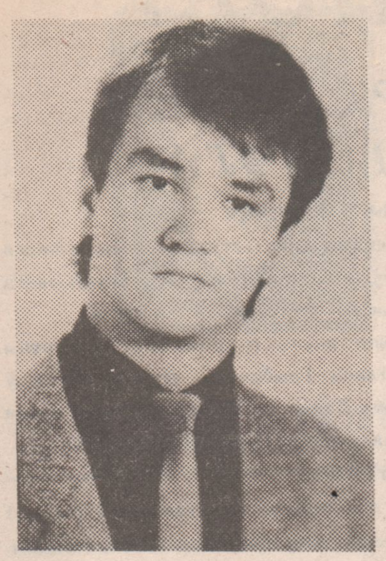

Я нічога не скажу новага, калі падкрэслю: мастацкая літаратура з ´яўляецца культурным абліччам народа, нацыі. Літаратуру ствараюць празаікі, паэты, «заядлыя» публіцысты, тыя, што, як часта кажуць, «жывуць на сваім полі». Пісьменнік прыкмячае праявы жыцця і выяўляе яго ва ўсіх адценнях.

Кожны народ стагоддзямі ствараў сваю культуру. Ішлі войны, знішчаліся цэлыя народы, траплялі пад іншаземную акупацыю.

Анямечванне, апалячванне, русіфікацыя.

Насаджаліся чужыя мовы, культуры, мысленне.

Знішчалася ўсё нацыянальнае. Так у Беларусі ўзнікла так званая «мова-трасянка»,— ні тое, ні сёе, ні рыба, ні мяса. І, мусіць жа, вось на гэтай самай «трасянцы» вырастала «эмансіпіраванае пакаленне» — часта надта ж расхрыстанае, піжоншчынай змучанае...

Барацьбу за адраджэнне роднай культуры, мовы, за вяртанне да сваіх вытокаў заўсёды вялі і вядуць пісьменнікі, паэты, мастакі. Сярод іх імёнаў моцна выдзяляецца Янка Брыль, цяпер ужо чалавек у гадах, як кажуць, у сталым літаратурным узросце...

... Цяпер мне прыгадваецца тое, што некалі, яшчэ на першым курсе, імкнуўся асэнсаваць сапраўдны мастацкі вобраз — карціна, малюнак — характарызуецца невычарпальнасцю зместу. Бо як жа: паспрабуй, пералічы тыя асацыяцыі, якія выпраменьваюцца з пісьменнікавага радка, з яго бойкай і ўчэпістай метафары,з дакладна ўжытага нацыянальнага слова. Вядома ж — не пералічыш.

Асабліва,— калі чытаеш мастацкія мініяцюры Янкі Брыля. Чытаючы іх, перад вачыма праплываюць вобразы-персанажы людзей рознага ўзросту, рознага сацыяльнага становішча, тых, якія ходзяць сярод нас і каторымі з ´яўляемся мы самі. Менавіта мы самі. І гэта хочацца падкрэсліць . Хоць бы таму, што паглядзець на самога сябе — заўсёды нялішне. Дык задумаемся над тым, пра што і як гавораць мініяцюры Янкі Брыля.

Спярша скажу наогул: у мініяцюрах аўтар дзеліцца перажываннямі за лёс свайго народа, сваёй зямлі. З яго радкоў і абзацаў, з усёй сукупнасці пісьменнікавага мыслення паўстае Беларусь — часам рамантычна ўзнёслая, найчасцей рэальная, з яе аратымі, сейбітамі, малацьбітамі; з яе дасціпна жартаўлівымі настаўнікамі, лекарамі, з гаварунамі-дачнікамі, салдатамі, афіцэрамі, партызанамі. А яшчэ,— з сучаснымі бюракратамі, падлізамі, чыноўнікамі.

Брыль кідае ўважлівы позірк на наша пакаленне і пакаленне нашых бацькоў. З вялікай псіхалагічнасцю падыходзіць ён да апісання характараў герояў, тонка прыкмячае яву сучаснага жыцця, выводзячы на паверхню самыя скрытыя і скрываемыя (каму гэта трэба) недахопы асобнага чалавека і цэлага грамадства. Уражвае назіральнасць пісьменніка.

Прыгадаем урыўкі з некаторых мініяцюр філасофска-сацыяльнага зместу:

«Беленькі пярэднічак, беленькія шкарпэтачкі ў басаножках, беленькі адмысловы бант, сама такая чыстая бяляначка».

Так гаворыць пісьменнік аб сучаснай сялянскай дзяўчынцы з простай сям ´і. Першае ўражанне: звычайная школьніца, сімпатычная, добрая, акуратная. Так і хочацца сказаць, што з яе будзе добрая і чысценькая даярка або цялятніца. Але адначасова з такой нязвыклай ласкальнасці слоў з ´яўляецца пэўная падазронасць чытача да яе. Узнікае недзе

занадта ўсё «беленькае». І тут чытаем далей:

«... гэта яшчэ адна кандыдатка на ўцёкі з вёскі ў горад».

Прачытаеш такое і міжвольна пачынаеш думаць і абзадачвацца. Найперш — шкадаваннем яе, «бяляначкі»: уцячэ яна ў гарадскі гармідар, у мітусню людскую, але ці знойдзе там шчасце, ці не абкопціць гарадскі смурод яе «адмысловы банцік». І хачу я таго ці не, але я, чытач мініяцюры пісьменніка, прашу і перасцерагаю «бяляначку»: не спяшайся, падумай, паспрабуй адшукаць сваё шчасце там, дзе хадзілі твае дзяды і прадзеды, дзе гучалі і будуць гучаць — спадзяюся — іх песні, прыказкі, прымаўкі, жарты. І яшчэ мне хочацца сказаць пісьменнікавай «бяляначцы»: шчасце жыве і селіцца не толькі ў гарадскіх парках і карпусах фабрык і заводаў, але там, дзе дояць кароў і даглядаюць цялят,— хітрая штука ўсё ж такі гэтае самае жыццё...

Чытаю Брыля:

«Па плячах, па галавах лез паважаны як найвышэй, а там, на вільчыку кар ´еры, аказалася і самотна, і холадна. І ён пачаў шукаць сяброў ніжэй, яшчэ ніжэй, каго ў розны час абмінуў...»

На першы погляд, простая сатырычная замалёўка. Але метафара выкарыстана па-майстэрску. А самае галоўнае — яна асацыятыўна дальнябойная. Бо б ´е па самых гнілых месцах нашага грамадства. «Па плячах, па галавах»,— і адразу ўстаюць вобразы прыніжаных, пакрыўджаных, маральна знішчаных, але, напэўна, разумных людзей, скінутых «паважаным».

Разгледзім гэты выраз некалькі больш падрабязна, унікнем у глыбіню яго сэнсу і тых асацыяцый, якія ўзнікаюць пры чытанні.

Напомню: метафара збліжае паняцці на аснове падабенства. Словы «па плячах» выклікаюць уяўленне нейкага рабства, прыгону, бо менавіта на плячах, на карку «сядзеў» рабаўласнік. Адразу ўзнікае асацыяцыя, што «паважаны» паступіў з бліжнім як з рабом, выкарыстаўшы яго плечы для кар ´еры. «Па галавах» дае больш «чорнае» ўражанне. Бо гэтыя словы асацыіруюцца з галавамі забітых людзей, тут маецца на ўвазе маральна забітых. (Хаця з гісторыі вядома шмат сапраўднага забівання або знішчэння ў турмах).

Літаратура — гэта чалавеказнаўства. Бальзак называў яе гісторыяй чалавечага сэрца. Людзі пад націскам жыцця могуць станавіцца з добрых злымі, са злых добрымі. Жыццё — рух...

Мне ўспамінаецца мультыплікацыйны фільм «Партрэт». Малады чалавек адцацкаваў сабе бедную партрэтную рамку, г. зн. атрымаў вышэйшую адукацыю і нізенькую пасаду. Потым ён упершыню пайшоў на падвышэнне,— рамка стала крыху багацейшай, таўсцейшай, з больш адмысловым узорчыкам. Але расла яна кудысьці ўсярэдзіну. Там чым большае ён атрымліваў падвышэнне, тым цясней яму рабілася. Далей ён рос, рос, рос, з рамкі ў хуткім часе выглядаў толькі адзін твар, потым нос і — няма чалавека, засталася сплашняком залатая рамка...

Прыкладна тое ж самае адбылося і ў апошняй з прыведеных мініяцюр: «Ён пачаў шукаць сяброў», тых, каго некалі падмяў пад сябе. Ён адчуў, што з чалавека ператварыўся ў «партрэт», у сплашную, хоць і залатую, рамку. Міжвольна паралельна ўзнікае асацыяцыя, што ў «паважанага» павінна быць асабістая сакратарка, і, можа быць, тая самая «бяляначка» з вёскі, якая зухавата — у жыцці ўсё бывае — ходзіць у кароткай спадніцы перад старым начальнікам. «Партрэту» хочацца набыць чалавечае аблічча, і ён пачынае гэта рабіць з уласцівымі яму манерамі: «пачаў намянаць, усміхацца, званіць, пераконваць у дружбе, рабіць сякія-такія паслугі...» Выдзяляецца эпітэт «сякія-такія», які, літаральна, цалкам характарызуе вобраз. Гэта можна лічыць вынаходніцтвам аўтара. «Паважаны» лісліваць, бо не можа знайсці іншага падыходу, робіць так, як заўсёды.

У гэтым вобразе можна ўбачыць бюракрата ў квадраце, такога, якога нарадзіў наш час. Не магу не сказаць, што гэтае кола людзей, забыўшыся пра бліжняга, пералятаючы цераз галовы людзей, забываюцца пра свой народ, зямлю, мову. Такі будзе размаўляць з моцным беларускім

час фразай: «Абы понятно было!» І адразу вешае бірку нацыяналіста таму, хто, каб не псаваць мовы братняга народа, размаўляе на сваёй. У гісторыі Беларусі гэта было шмат разоў, можна ўспомніць Рэч Паспалітую ў апошнія гады свайго існавання, калі была павальная паланізацыя, можна ўспомніць русіфікацыю, якая праводзілася царскім урадам, падзеі апошніх гадоў. Нам нельга забываць, што мы народ з тысячагадовай гісторыяй беларускай дзяржаўнасці, якую пачалі яшчэ Полацкія князі ў сваёй барацьбе супраць Кіева. «І ніякае гэта не «хутаранства»,— гаворыць Брыль у адной са сваіх мініяцюр,— не абмежаванасць, не нацыяналізм, не шкодзіць гэта... любові да ўсёй нашай неабсяжнасці, да ўсёй людской радзімы — Зямлі...».

І мы ўжо амаль не дзівімся, калі бачым такое, як у адной з мініяцюр:

«Двойчы Герой Сацпрацы, старшыня калгаса, ідучы кожнай раніцай ў праўленне, прыпадымае капялюш, вітаецца сам з сабой, сваім бронзавым бюстам».

... Трэба сказаць, што вобраз кожнай мініяцюры вельмі шматгранны, і кожная грань выклікае пэўную асацыяцыю, кожная настолькі цесна звязана з жыццём і нашымі праблемамі, што магла б стаць нават тэмай для асобнага твора. Героем «двойчы» быць нельга, герой — адзін.

Цяпер я хачу закрануць крыху іншую праблему.

Японцы лічаць, што тэлебачанне, дзякуючы відэа- і аўдыяэфектам, павінна быць здольна паказаць сапраўднае мастацтва, а тэлевізар павінен стаць акном у вялікі свет. Але для сапраўднага мастацтва патрэбны захапляльныя праграмы, чаго не скажаш аб нашым тэлебачанні. Паказваюць фільмы, у якіх са слоў аднаго вядомага коміка: «Говорят, говорят, говорят, говорят...». Плюс да ўсяго слабаадукаванасць вядучых многіх праграм, няведанне беларускай мовы на БТ. Дзецям не паказваюць цікавых мульцікаў. Усё пазнаецца ў параўнанні. Так мультфільмы вытворчасці заходніх краін дзеці глядзяць з бліскучымі вачыма, а савецкія лялечныя — не. Таму мець сучасную марку тэлевізара, гэта не заўсёды мець у хаце крыніцу мастацтва.

Атрымліваецца так, што тое, што на экране, тое і ў жыцці. Многія з нас бяруць за ўзор падзеі з экрана. А ў ім адлюстроўваемся ўсе мы. Так ў адной са сваіх мініяцюр Янка Брыль прыводзіць яскравы прыклад такога «мастацтва». Гераіня — спявачка, «таленавітая, па-народнаму мілая». Усё, здаецца, выдатна, але не: «...возьме часамі ды так скрыгане з эстрады якім-небудзь старым ці навейшым, невядома дзе паднятым, «жестоким романсом» на беларуска-руска-ўкраінскай сумесі моў...». Мы адразу ўяўляем, якую цесную сувязь маюць мова, мастацтва і культура.

Хачу прывесці пад сказанае мною словы Брыля з адной з яго мініяцюр: «Як яна збіралася па ўсім свеце — культура, цывілізацыя, пакрысе, намаганнямі, гарэннем талентаў...— і раптам — пасля ўсіх розных знішчэнняў, пасля большага ці меншага вандалізма паасобных заваёўнікаў — знішчыць усё за адзін раз!..»

І мала ў гэтым стала дзіўнага, многія не бачаць «крыміналу», што гэта наша катастрофа. А ў выніку — нацыя губіць адну з чатырох асноўных сваіх рыс — нацыянальную мову, а разам з ёю — самасвядомасць і культуру. У гарадах і часткова ў вёсках выхавалася «новая» беларуская (ці можа «северо-западная»), з дазволу кажучы, нацыя беларусаў-янычараў. Чытач задасць пытанне, пры чым тут нейкія янычары. Дзеткі-беларусы з маленства трапляюць у рускамоўныя яслі, садзікі, школы, потым вучылішчы, тэхнікумы, інстытуты. Родная мова ім больш не патрэбна, яны яе адкідаюць, ганьбяць. Атрымліваецца нешта

гарскіх дзетак, выхоўвалі ў турэцкім духу, а потым гэтыя «дзеткі» ішлі і палілі ў Балгарыі вёскі, забівалі людзей. Успамінаю, як у вёсцы маёй бабулі яшчэ нейкіх пару гадоў назад сяляне вельмі здзіўляліся, слухаючы мяне: «Вой, вой! Гарадскі, а гаворыць па-беларуску!» Быццам я прыехаў з Калугі ці Разані ў расійскую «периферию». Толькі ў апошнія гады аднавяскоўцы пачалі слухаць маю беларускую мову і толькі цяпер зразумелі, што наша мова «прыгожа». На жаль і рускую мову людзі не здолелі пераняць. Можна пачуць, як гавораць з акцэнтам, іншыя, у прамым сэнсе слова, настолькі перабіраюць у «рюском языку», што моташна слухаць: проста даслоўна перакладаюць беларускія выразы на рускую мову. Калі не здолелі пераняць, дык давайце не будзем губіць таго, што маем.

Таму і адбылося духоўнае збядненне асобы. Усім нам вядомы выпадкі, калі з першага погляду адукаваныя людзі пры самай простай прамове ці выступленні дастаюць вялікую паперу і пачынаюць «декламировать». Слова «декламировать» ужо як бы стала афарызмам — «афанарызмам», што характэрызуе ўсіх бюракратаў, бо нярэдка даходзіць да анекдатычных сітуацый, калі прамоўца на пачатку пасяджэння зачытвае рэзалюцыю. Яму настолькі там нецікава, што чытае тое, што падсунулі, не ўнікаючы ў сэнс. Такі без паперы становіцца падобны да рыбы, нямее пры першым жа пытанні. Крытыкуючы гэту з ´яву ў грамадстве, Янка Брыль у адной з мініяцюр супрацьпастаўляе двух прамоўцаў, іх размову, за нейкі час да якой яны выступалі на сходах. Адзін з іх кажа: «Я спецыяльна кнігу ўзяў, апавяданні чытаў. Бо што са словам выступаць—розуму там вельмі не пакажаш». Першае ўражанне: які ж разумны чалавек, нешта чытае. Але ў тым і справа, што «нешта». Сам Брыль адказвае так: «Другі, які выступаў без паперкі, чамусьці не сказаў, што розум паказваць неабавязкова: ён сам паказваецца, калі ёсць». У гэтай мініяцюры мы бачым, як аўтар пры дапамозе маленькага маналогу раскрывае характар, агульны ўзровень чалавека, а гэтым здымае маску з людзей такога пакрою. Думаю, што пісьменнік недзе ў падтэксце меў думку, якую народ выявіў у прымаўцы: «Не наеўся — не налізкашся».

Кожная самастойная прамова перад вялікім сходам — гэта ў пэўным сэнсе мастацтва. Грамадства хоць і не адзінае, але ўсе людзі ўзаемазвязаны паміж сабой тонкімі ніцямі адносін розных узроўняў. «З кім павядзешся, ад таго і набярэшся»,— кажа народная мудрасць. Мабыць, ад гэтага ў нас нярэдка можна ўбачыць няўдалыя творы паэтаў, пісьменнікаў, мастакоў, выступленні артыстаў. Адкуль узяцца лепшаму? Большасць кніг, артыкулаў, падручнікаў у пэўны час пісалася не таленавітымі людзьмі, а «добрымі» прамоўцамі, ад якіх шмат хто навучыўся, як кажуць у народзе, «мянціць языком». І гэта стала стымулам, гэтым можна было дасягнуць усяго. Нарадзілася новае пакаленне. «Яны» мэту хочуць дасягнуць не талентам і працай, а пры дапамозе звышупэўненасці ў сваіх здольнасцях, пры дапамозе фантастычнага парыву ў звышарыгінальнасці, каб стаць вядомым і выглядаць індывідыумам. Прыклады гэтаму прыводзіць Брыль:

«Артыстачка сярэдняя, а заяўляе ў тэлеінтэрв ´ю:

— Калі я выходжу на сцэну, я ўпэўнена, што я найпрыгажэйшая, таленавіцейшая за ўсіх.

Аказваецца можна і так».

Упэўненасць у поспеху — гэта станоўчая якасць. Але жыццё не толькі складанае, а нярэдка і ўскладненае — у ім не-не, ды і сустрэнецца тая знешне ўпэўненая, ды па сутнасці шэранькая і пасрэдная натура, што любіць надуваць шчокі і рабіць, як тое

собных ці з калектыўных вуснаў тых, якія лічаць, што сесці з імі за стол — гэта ўжо ўзнагарода... На прыёме, як толькі яму передалі на адзін з агульных сталоў магічнае «ідзіце» — не тое, што пайшоў, устаўшы ад сяброў, а ірвануў, не дасказаўшы, не дажаваўшы, не ўсміхнуўшыся — туды».

У гэтым урывачку аўтар дае глыбокі аналіз псіхалогіі чалавека-«шасцёркі», які здольны кінуць таварыша ў любую мінуту. Такая катэгорыя людзей любіць дужых «друзей», якія мацнейшыя ва ўсіх адносінах за астатніх. Але нельга забываць, што як толькі сіла такога «сябра» прападае, або ён праіграе ў нейкай справе, «шасцёркі» шукаюць сабе новага гаспадара, бо той здолее за лісліваснць пагладзіць іх па галаве. Многія вучоныя сцвярджаюць, што такіх людзей стварае грамадства, а я лічу, што ў большасці гэта закладзена генетычна, і найбольш яскравы прыклад такога чалавека я бачу ў Біблііі — гэта Іуда Іскарыёт — з аднаго боку апостал, з другога — здраднік. Думаю, што гэту якасць пры пэўных умовах можна знішчыць, але не ва ўсіх...

Існуе праблема суадноснасці мастацтва і жыцця. Арыстоцель меў погляд, што пісьменнік павінен зыходзіць з існуючага, але разам з тым павінен аддаць перавагу «немагчымаму, бо трэба пераўзысці ўзор». Брыль і пераўзыходзіць яго. Вярнуся да ўжо знаёмай мініяцюры:

«Двойчы Герой Сацпрацы, старшыня калгаса, ідучы кожнай раніцы ў праўленне, прыпадымае капялюш — вітаецца сам з сабой, сваім бронзавым бюстам.

Каб збіць няёмкасць? Ці блазнуючы перад людзьмі?

Няўжо да гэтага можна прывыкнуць?

Няўжо і нашаму брату, хто бліжэй да місы, таксама будуць даваць па другому заходу. У парадку барацьбы з «рэцыдывамі культу асобы?»

У рэальным быцці старшыня, вядома, не кланяецца бюсту, але адбівае паклоны ў душы. Паўтараю: у рэальным быцці. Але ў творчасці пісьменніка — свае законы, свая логіка мыслення. Можа быць, якраз таго, што моцна абапіраецца на суб ´ектыўнае светаадчуванне, якое, так бы мовіць, умее прыпыніцца, азірнуцца, абгледзецца. Брыль прыпыняцца ўмее якраз на тым «кадры», за якім я, чытач, сам выразна пачую так званы «закадравы» голас персанажа.

Трэба заўважыць, што ў герояў няма імёнаў, якімі, напрыклад, надзяляе сваіх герояў Гогаль (Сабакевіч, Манілаў). Праз прозвішча мы не можам адчуць долю станоўчага ці адмоўнага ў персанажы, мы можам убачыць толькі нейкую асаблівую якасць, бо зусім станоўчых ці зусім адмоўных людзей няма. У Брыля вобраз настолькі абагульнены, настолькі тыповы, што любое імя зрабіла б яго нейкім асабістым, належачым да больш вузкага кола грамадства. Уяўленне аб персанажы можа фарміравацца і са словагука. Перарывістыя, мяккія, цвёрдыя гукі суадносяцца з пэўнай рысай характару чалавека. Брыль жа робіць націск на лексічны, а не фанетычны бок твора.

На кожным кроку, дакладней у кожным радку, у мініяцюрах адчуваецца сучаснасць дзеяння. Адна мініяцюра як бы збірае ў фокусе промні праяў жыцця кожнага грамадства, адчуваецца лагічны ланцужок у падзеях, якія былі, ёсць і будуць. Так, для прыкладу, уцёкам у горад моладзі даны «был почин» яшчэ значна раней, ён ідзе і працягваецца сёння, бо выхаваны цэлыя пакаленні «новых людзей», якія прыйшлі з прошлых гадоў гісторыі, выхавалі такіх як самі дзяцей.

Мініяцюры Янкі Брыля — гэта творы глыбока-філасофскія, сацыяльныя. Для іх разумення чытач павінен мець пэўны ўзровень адукацыі, свядомасці і нават самастойнасці ў сваіх думках. У мініяцюрах адначасова прасочваецца вялікая надзённасць праблем, моцныя перажыванні аўтара за будучыню нацыі, роднай зямлі, на якой выхаваліся сотні пакаленняў нашых продкаў, і культуру каторых павінны мы ўшанаваць і несці далей праз стагоддзі.

...Сапраўднае мастацтва трывожыць. Абзадачвае. Яно вядзе ў дзівосны свет аўтарскага «я».

У свет Я. Брыля ўвайсці не так і проста.

Але калі ўвойдзеш, дык з яго

Р. КАЗЛОЎСКІ

СПОРТ ✦ СПОРТ ✦ СПОРТ

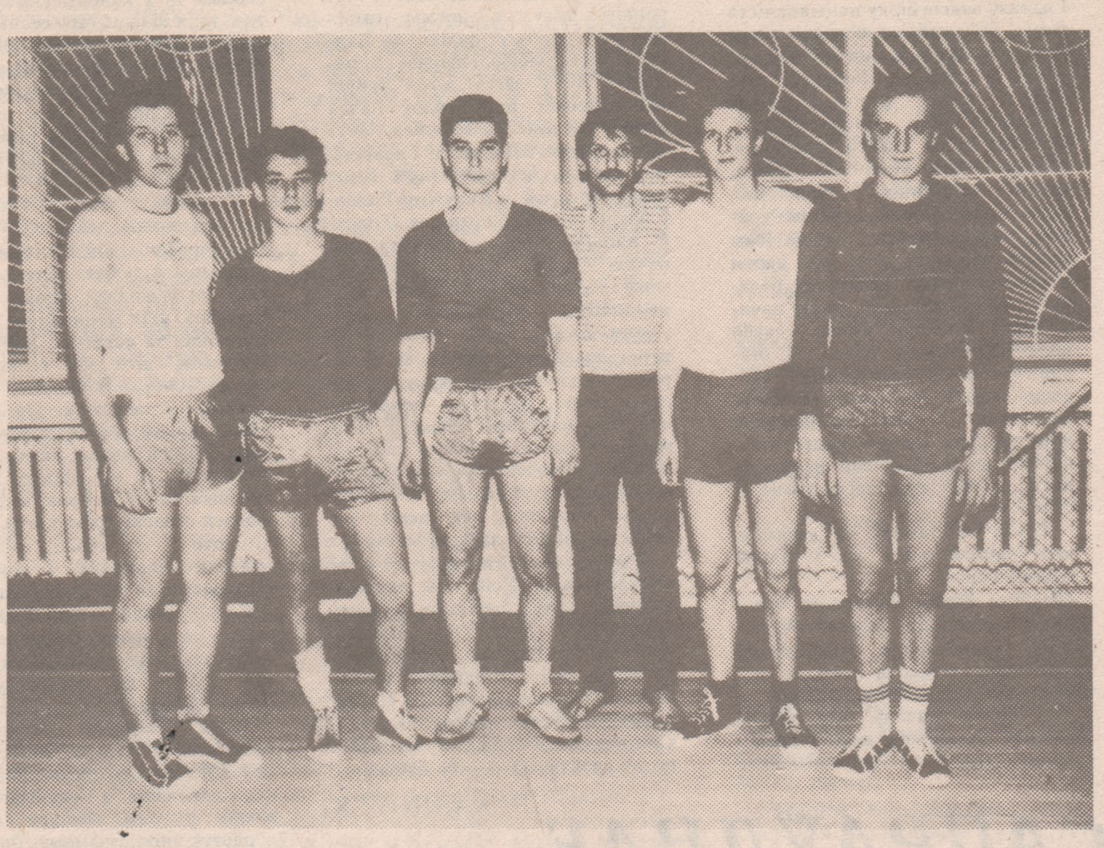

НА СПАРТАКІЯДЗЕ УНІВЕРСІТЭТА

СТРАЛЬБА КУЛЯВАЯ

Першае агульнакамандное месца заваявалі студэнты філалагічнага факультэта — 328 ачкоў. На другім месцы студэнты матэматычнага факультэта — 320 ачкоў, на трэцім — гісторыкі — 320 ачкоў.

У асабістым заліку першае месца заняла студэнтка II курса 5 групы філалагічнага факультэта Святлана Грыбанава. Другое месца ў студэнта гістарычнага факультэта Валерыя Ляховіча, трэцяе месца заняў студэнт матэматычнага факультэта Сяргей Першукевіч.

ВАЛЕЙБОЛ

Каманда факультэта фізічнай культуры на Спартакіядзе атрымала перамогу ва ўсіх сустрэчах, але яна выступала па-за спаборніцтвамі. Таму ў рашаючай гульні сустрэліся каманды фізічнага і юрыдычнага факультэтаў. Ва ўпартай барацьбе фізікі вырвалі перамогу ў трэцяй заключнай партыі 17:16 і заваявалі галоўны прыз. Другое месца ў юрыстаў. Трэцімі сталі прадстаўнікі матэматычнага факультэта.

ФУТБОЛ

У фінале за I месца сустрэліся прадстаўнікі факультэта фізічнай культуры і матэматычнага факультэта. З мінімальным лікам 1:0 перамогу святкавалі студэнты факультэта фізічнай культуры. Трэцяе месца заняла каманда фізічнага факультэта, якая згуляла ў фінале за III месца ўнічыю 0:0 са зборнай юрыдычнага факультэта.

НА ЗДЫМКАХ: пераможца Спартакіяды, зборная каманда фізічнага факультэта па валейболу; граматы і прызы ўручаюцца капітану зборнай каманды факультэта фізічнай культуры па футболу; пераможца Спартакіяды, зборная каманда факультэта фізічнай культуры па футболу; віншаванні прымае лепшы стралок Святлана Грыбанава.

ФОТА: М. Бандарэнкі.

ПАДПІСКА-91

Апошнія падзеі грамадска-палітычнага характару
Навіны гарадскога жыцця
Аналіз сацыяльна-эканамічнай сітуацыі
Меркаванні гаражан па самых розных пытаннях
«Белыя плямы» гісторыі
Дэтэктыўныя аповесці
Разнастайную інфармацыю: ад запрашальнага білета да праграмы тэлебачання
Рэкламу
Зможаце чытаць вы кожную сераду і суботу, калі падпішацеся на гарадскую грамадска-палітычную газету «24 часа»
Падпісная цана: з 1 чэрвеня да канца года — 7 руб., на месяц — 1 руб.
Падпісны індэкс 63939
Выпісвайце і чытайце газету «24 часа».

Наш адрас: 230023, г. Гродна, вул. Ажэшкі, 22, пакой 404, тэл. 44-72-97

Газета выходзіць штотыднёва

Аб 'ём газеты — адзін друкаваны аркуш

Газета надрукавана афсетным спосабам у Гродзенскай абласной узбуйненай друкарні г. Гродна, вул. Паліграфістаў, 4
Падпісана ў друк у 16.00.
1 т.2000

ЗАСНАВАЛЬНІКІ: САВЕТ УНІВЕРСІТЭТА, ПРАФКАМ СУПРАЦОЎНІКАЎ, ПАРТКАМ, ПРАФКАМ СТУДЭНТАЎ, КАМІТЭТ КАМСАМОЛА.

С. М. ЛАЎНІК